

Nr 315.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående uppförande av ämbetsbyggnader för marinens och flygvapnets ledande organ m. m.; given Stockholms slott den 6 maj 1938.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

G U S T A F.

Janne Nilsson.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 6 maj 1938.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Efter gemensam beredning med cheferna för kommunikations- och finansdepartementen anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Nilsson föreliggande frågor angående uppförande av ämbetsbyggnader för marinens och flygvapnets ledande organ ävensom för de militära högskolorna samt anför därvid följande:

Innan jag närmare ingår på de föreliggande byggnadsfrågorna, torde jag lämpligen böra lämna en kortfattad redogörelse för de ifrågavarande myndigheternas och högskolornas nuvarande lokalförhållanden.

Chefen för marinen, marininstaben samt chefen för kustartilleriet disponera för närvarande lokaler i den statsverket tillhöriga fastigheten med adressnummer 7 vid Birger Jarlsgatan i Stockholm. För marininstaben (inspektören för undervattensbåtvapnet och inspektören för minsvepningsväsendet) förhyres därjämte en lägenhet i den intilliggande fastigheten med adressnummer 10 vid Smålandsgatan, medan för chefen för kustflottan förhyras lokaler i den likaledes intilliggande fastigheten med adressnummer 9 vid Birger Jarlsgatan. Marinförvaltningen disponerar förhyrda lokaler i fastigheten med adressnummer 6—8 vid Mäster Samuelsgatan. Härvarande sjö-rullföringsbefälhavare slutligen disponerar två förhyrda rum i fastigheten med adressnummer 9 vid Grevgatan.

För chefen för flygvapnet och flygstaben ävensom för huvuddelen av flygförvaltningen förhyras lokaler i fastigheterna med adressnummer 30 och 32 vid Narvavägen. För flygförvaltningens materielavdelning förhyras lokaler i fastigheten med adressnummer 30 vid Kommendörsgatan.

Beträffande slutligen de militära högskolorna äro såväl krigshögskolan samt artilleri- och ingenjörhögskolan som sjökrigshögskolan inrymda i den s. k. militärstabsbyggnaden vid Östermalmsgatan. För den blivande flygkrigshögskolan hava några lokaler ännu icke disponerats.

Vad först beträffar frågan om anordnandet av nya lokaler för flygvapnets myndigheter vill jag erinra därom, att Kungl. Maj:t genom beslut den 4 december 1936 (kommunikationsdepartementet) uppdragit åt byggnadsstyrelsen att, i förekommande fall i samråd med flygförvaltningen, verkställa utredning samt avgiva förslag till ordnande av lokalfrågan för chefen för flygvapnet, flygförvaltningen och flygstaben m. m. Efter av byggnadsstyrelsen med anledning härav gjorda framställningar har Kungl. Maj:t genom särskilda beslut bemyndigat byggnadsstyrelsen att intill den 1 oktober 1940 förhyra de nyssberörda lokalerna för flygvapnets myndigheter.

I underdånig skrivelse i ärendet *den 14 december 1937* har byggnadsstyrelsen till fullgörande av det givna uppdraget anfört följande:

För ett definitivt och ändamålsenligt ordnande av chefens för flygvapnet, flygstabens och flygförvaltningens lokalfråga kräves, enligt vad utredningen otvetydigt visat, uppförande av en nybyggnad för ändamålet.

Med hänsyn till angelägenheten av att ovan angivna förhyrningar för flygvapnet, vilka betinga en årlig kostnad av sammanlagt 107.000 kronor, icke onödigtvis skola behöva förlängas efter den avtalade kontraktstidens utgång den 30 september 1940, synes den behövliga nybyggnaden snarast möjligt böra påbörjas, och har det beträffande tomfrågan för den nya byggnaden därvid gällt att finna ett lämpligt område, som befinner sig i statsverkets ägo och omedelbart kan tagas i anspråk för ändamålet.

Den mark, som därvid befunnits böra komma i fråga, är kvarteret Kasernberget å Ladugårdsgårde, vilket enligt gällande stadsplan reserverats för offentlig byggnad. Detta kvarter är beläget norr om Valhallavägen mitt emot patentverkets byggnad och begränsas av Valhallavägen i söder, Artillerigatan i väster, Skeppargatan i öster och Strindbergsgatan i norr. En mindre del av kvarterets sydöstra hörn är för närvarande och intill den 1 juni 1942 uthyrt till en bensinstation. För övrigt är området för närvarande

outnyttjat. Tomtens storlek och dess läge i närheten av generalitetshuset gör den mycket lämplig för en byggnad för nu avsedda ändamål.

Vad beträffar utformningen av här ifrågakomna nybyggnad hava, sedan vissa preliminära utredningar verkstälts inom byggnadsstyrelsen, definitiva uppgifter rörande de för de avsedda ändamålen erforderliga lokalutrymmena kommit byggnadsstyrelsen tillbanda den 14 september 1937. Med ledning av dessa uppgifter har inom byggnadsstyrelsen upprättats ett bilagt utredningsförslag, angivet å 10 stycken den 13 december 1937 dagtecknade ritningar, vilka genom påskrift den 14 i samma månad godkänts av chefen för flygvapnet.

Enligt dessa skisser skulle byggnadsföretaget omfatta en till tomtens norra, högst belägna del förlagd huvudbyggnad, omfattande sex våningar jämte souterrängvåning, ävensom en väster därom förlagd flygel i tre våningar jämte souterrängvåning. Den östra delen av området, vilken med hänsyn till ovannämnda bensinstation icke för närvarande kan utnyttjas, bör reserveras för eventuellt erforderliga tillbyggnader.

Som av angiven dispositionsplan framgår hava flygkrigshögskolans lokaler förlagts till den föreslagna byggnadens flygel, vilket skett efter framställning från flygvapnets sida. Enligt byggnadsstyrelsens mening bör emellertid, innan definitiv ställning toges till denna fråga, närmare utredas, huruvida icke samtliga militära högskolor lämpligen böra sammanföras till en byggnad, i stället för att förläggas på tre olika håll, nämligen krigshögskolan i generalitetsbyggnaden, flygkrigshögskolan till den nu ifrågakomna byggnaden för flygförvaltningen m. m. samt sjökrigshögskolan till en projekterad nybyggnad för marininstaben och marinförvaltningen. För ett sådant sammanförande av de tre högskolorna tala enligt byggnadsstyrelsens mening flera skäl. Sålunda torde kunna utvinnas stora fördelar för utbildningen och en mera ekonomisk lösning av högskolornas lokalfråga ernås, i det att en del lokaler skulle kunna göras gemensamma för högskolorna. Vidare skulle storleken av de olika förvaltningsbyggnaderna med arkitektonisk fördel kunna hållas inom lägre mått än eljest bleve fallet. En för högskolorna gemensam nybyggnad skulle lämpligen kunna uppföras på Ladugårdsgårde, och synes denna nybyggnadsfråga böra tagas under närmare omprövning i samband med den utredning rörande den projekterade nybyggnaden för ovannämnda marina myndigheter, som byggnadsstyrelsen förutsätter komma att bliva åt styrelsen anförtrodd.

Byggnadsstyrelsen är följaktligen icke för närvarande i tillfälle att taga slutlig ställning till frågan huruvida nu avsedda byggnad för flygförvaltningen m. m. lämpligen skall omfatta även lokaler för flygkrigshögskolan. Därest denna högskola skulle komma att förläggas på annat håll, skulle visserligen, såsom ovan framhållits, själva förvaltningsbyggnaden kunna beskåras, vilket ur arkitektonisk synpunkt skulle vara till fördel, men bör frågan om flygkrigshögskolans förläggning icke hindra, att förevarande byggnadsföretag underställes 1938 års riksdag. De ändringar i det föreliggande förslaget, som eventuellt kunna bliva erforderliga med hänsyn till en förläggning av högskolan på annan plats, kunna lämpligen vidtagas i samband med huvudritningarnas upprättande.

Kostnaderna för nybyggnaden hava beräknats till 3,750,000 kronor. Därest flygkrigshögskolan på sätt ovan framhållits förlägges i annan byggnad kan kostnadsbeloppet minskas med cirka 225,000 kronor.

Arbetena med byggnadens utförande böra så bedrivas, att under budgetåret 1938/1939 utarbetas erforderliga huvudritningar jämte arbetsritningar och beskrivningar samt påbörjas grundläggnings- och byggnadsarbeten. För

dessa arbeten erfordras 500,000 kronor. Det återstående beloppet eller 3,250,000 kronor torde böra vara tillgängligt under budgetåret 1939/1940. Huruvida byggnaden kan vara färdigställd till den 1 oktober 1940, då såsom ovan framhållits nu gällande förhyrningar för flygförvaltningen m. m. utgå, kan byggnadsstyrelsen dock icke nu med bestämdhet uttala sig om, enär den angivna byggnadstiden måste anses synnerligen knapp.

Under hänvisning till vad sålunda anförts hemställde byggnadsstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte dels besluta, att ovan nämnda tomtområde å Ladugårdsgårde finge tagas i anspråk för uppförande av en nybyggnad för chefen för flygvapnet, flygstaben och flygförvaltningen m. m., dels ock föreslå riksdagen att för ifrågavarande byggnadsföretag bevilja ett belopp av sammanlagt högst 3,750,000 kronor och därav för budgetåret 1938/1939 anvisa 500,000 kronor.

Vad därefter beträffar ordnandet av marinmyndigheternas lokalförhållanden får jag erinra därom, att Kungl. Maj:t genom beslut den 10 december 1937 (kommunikationsdepartementet) uppdragit åt byggnadsstyrelsen att i samråd med vederbörande militära myndigheter verkställa utredning och avgiva förslag till ordnande av lokalfrågan för marinledningen, chefen för kustflottan, sjökrigshögskolan samt sjöruddföringsbefälhavaren i Stockholm.

I anslutning därtill inkom *marinförvaltningen den 13 december 1937* med en underdånig skrivelse i ämnet, däri ämbetsverket anförde bland annat följande:

Såsom ofta omvittnats äro de nuvarande lokalerna för marinens ledning synnerligen opraktiska, eldfarliga och i hög grad otillräckliga. Vissa av dessa lokaler kunna vidare nära nog betraktas såsom hälsovådliga. Även den lokala belägenheten av dessa i tätbebyggda delar av staden är ur olika synpunkter i hög grad olämplig.

För ifrågavarande lokaler åsamkas fjärde huvudtiteln, sjöförsvaret, mycket dryga hyreskostnader. Sålunda erläggas i lokalhyra för marinförvaltningen, marininstaben m. fl. (sjökrigshögskolan ej inräknad) 128,400 kronor, vilken summa efter 4 procent ränta motsvarar ett kapital av cirka 3.2 miljoner kronor. Av nämnda belopp, 128,400 kronor utgöra 89,000 kronor rena hyreskostnader, varemot återstoden, 39,400 kronor, utgör ersättning till statens allmänna fastighetsfond.

Kontraktet angående förhyrningen av marinförvaltningens lokaler utlöper den 1 april 1941. Därest kontraktet då skulle behöva förlängas, torde detta — åtminstone ej utan sannolikt mycket ökade kostnader — icke kunna göras för kortare tid än fem år.

Det synes därför vara av synnerlig vikt, att nya lokaler för marinens ledning finnas färdiga för inflyttning före den 1 april 1941. För att detta med säkerhet skall kunna ske bör emellertid ärendet ifråga föreläggas 1938 års riksdag.

Den utredning, som redan med biträde av sakkunnig från byggnadsstyrelsen under hand verkställts, utvisar att — med hänsyn till att tomt för nybyggnad finnes disponibel å den obebyggda delen av Ladugårdsgårde å Kungl. Djurgården — den mest rationella och ekonomiska lösningen vore att företaga en nybyggnad för marinens ledning.

Byggnadsstyrelsen, vilken anbefallts att vid fullgörandet av förenämnda,

styrelsen den 10 december 1937 lämnade uppdrag taga under övervägande berörda av marinförvaltningen den 13 december 1937 gjorda framställning, har i underdånig skrivelse den 1 mars 1938 till uppdragets fullgörande an- fört bland annat följande:

Jämväl byggnadsstyrelsen har funnit det angeläget, att lokalfrågan för här avsedda militära myndigheter med det snaraste vinner sin lösning genom uppförande av en för dem gemensam nybyggnad, och vill styrelsen därvid särskilt framhålla otillräckligheten av nuvarande lokaler samt olägen- heten av den splittring, som för närvarande förefinnes beträffande dessa, vilka i avsevärd utsträckning äro förlagda till förhyrda lägenheter. Beträf- fande det fortsatta användandet av statens fastighet Birger Jarlsgatan 7, som nu tages i anspråk för vissa av de marina myndigheterna och som efter uppförandet av här avsedda nybyggnad skulle bliva disponibel för annat ändamål, får byggnadsstyrelsen framhålla, att denna fastighet lämp- ligen torde kunna tagas i anspråk för kommittéer och dylikt.

Beträffande förlagningen av en nybyggnad för ifrågakommande ändamål får byggnadsstyrelsen framhålla följande.

Med hänsyn till det trängande behovet av byggnadsmark för flera statliga institutioner har byggnadsstyrelsen undersökt möjligheten att bereda sådan byggnadsmark i erforderlig utsträckning och därvid funnit, att den ännu icke stadsplanlagda delen av Ladugårdsgärdet invid Valhallavägen är det enda någorlunda centralt belägna i statens ägo varande område, som synes kunna ifrågakomma. I anledning härav har styrelsen med skrivelse den 4 januari 1938 till Djurgårdskommissionen överlämnat en inom styrelsen verk- ställd preliminär utredning härutinnan och då styrelsen erfarit, att kommis- sionen hade för avsikt att inom den närmaste tiden igångsätta uppgörandet av stadsplan för delar av Ladugårdsgärde, hemställde styrelsen, att kommis- sionen därvid måtte beakta behovet av tomtmark för statliga institutioner, och framhöll styrelsen, att med hänsyn till vissa trängande behov av dylik mark det vore angeläget, att stadsplan med det snaraste komme till stånd för de delar av Ladugårdsgärdet, som äro belägna norr om Valhallavägens östra förlängning samt öster om nuvarande bebyggelse vid Tessinparken.

Den lämpligaste platsen inom ifrågakommande delar av Ladugårdsgärdet för en nybyggnad för marinledningen har byggnadsstyrelsen funnit vara det å en bilagd jämväl till Djurgårdskommissionen översänd karta med röd begränsningslinje angivna området norr om Valhallavägens förlängning mot öster. Områdets gränser äro givetvis endast preliminärt angivna å kartan och förutsätter styrelsen, att de närmare fixeras i samband med upprättande av stadsplan. Såsom av nämnda karta framgår har styrelsen avsett, att öster om det för marinledningen avsedda området skulle förläggas en pro- jekterad nybyggnad för domänstyrelsen samt väster därom en byggnad för de militära högskolorna.

I skrivelse till byggnadsstyrelsen den 5 februari 1938 har marinförvalt- ningen förklarat sig icke hava något att erinra beträffande den sålunda före- slagna förlagningen av en nybyggnad för marinens ledning.

Vidare har chefen för armén i skrivelse den 15 februari 1938 uttalat sig i berörda förläggningsfråga. Han har därvid framhållit olämpligheten av att intill dess huvuddelen av garnisonen utflyttat till Järvafältet bebygga ytterligare delar av Ladugårdsgärdet, vilket komme att inskränka de redan nu i hög grad förminskade övningsmöjligheterna. Av det för offentliga byggnader ifrågasatta området å Ladugårdsgärdet, utgjorde den för domän- styrelsen avsedda tomten en ur övnings synpunkt mycket värdefull terräng. Tomterna för de militära högskolornas och marinens nybyggnader vore ur denna synpunkt icke av fullt samma värde. Kunde icke annan lämplig plats

erhållas för de sistnämnda byggnaderna, ville chefen för armén därför icke motsätta sig att för dem avsett område toges i bruk under budgetåret 1939/1940. Härvid måste dock den fordran uppställas att Svea livgarde erhöle erforderliga genomfartsöppningar.

Med anledning härav får byggnadsstyrelsen beträffande den föreslagna platsen för nybyggnaden för marinledningen framhålla, att den torde vara den för ändamålet lämpligaste bland de tomtområden, som för närvarande äro tillgängliga, samt att de av chefen för armén framställda önskemål om anordnande av genomfartsöppningar utan svårighet torde kunna tillgodoses.

Slutligen har chefen för försvarsstaben i skrivelse den 26 februari 1938 meddelat, att han för sin del icke hade något att erinra beträffande den föreslagna byggnadsplatsen för marinens nybyggnad.

Vad beträffar utformningen av nybyggnaden för de marina myndigheterna har byggnadsstyrelsen låtit i samråd med en representant för marinförvaltningen samt med ledning av ett från marinförvaltningen erhållet lokalprogram uppgöra ett utredningsförslag, framställt å 9 stycken i februari 1938 dagtecknade ritningar.

Enligt det sålunda uppgjorda förslaget skulle ifrågavarande byggnadskomplex omfatta en U-formig huvudbyggnad med en mot söder öppen gård, vilken genom en portik stode i förbindelse med en bakre gård, som begränsas mot öster av en i nordlig längdriktning gående flygel och i väster av en flygel med västlig längdriktning. Byggnadskomplexet är avsett att uppföras i fyra våningar jämte källarvåning med undantag av den åt norr förlagda flygeln, vilken skulle förses med en femte våning.

Enligt förslaget skulle inom ifrågavarande nybyggnad icke beredas plats för sjökrigshögskolan. Det har nämligen befunnits ur såväl praktisk som ekonomisk synpunkt lämpligast, att denna högskolas lokaler sammanföras med övriga militära högskolors till en gemensam byggnad, vilken enligt vad ovan framhållits, är tänkt att uppföras väster om den planerade nybyggnaden för marinens ledning.

I skrivelse den 12 februari 1938 har marinförvaltningen meddelat, att densamma i princip anslöte sig till förevarande förslag till nybyggnad för marinen, dock med önskemål att ytterligare bombsäkert utrymme anordnades för förvaring av ritningar m. m. Vidare har marinförvaltningen ifrågasatt, huruvida icke bostad för en portvakt, tillika vaktmästare borde inrymmas i byggnaden. Några svårigheter att tillmötesgå de av marinförvaltningen sålunda framställda önskemålen komma icke att möta.

Kostnaderna för genomförandet av det föreliggande förslaget, däri även inräknats de av marinförvaltningen önskade ytterligare lokalutrymmena, hava inom byggnadsstyrelsen överslagsvis beräknats till följande belopp.

Byggnadsarbeten	kronor 2,800,000:—
Sprängningsarbeten m. m.	» 160,000:—
Bombsäkra lokaler och gasskyddsrum	» 175,000:—
Arkivinredning, annan fast inredning och konstnärlig utsmyckning	» 200,000:—
Värme- och ventilationsanläggning samt vatten och sanitetstekniska installationer	» 458,000:—
Elektriska ledningar för belysning och svagström m. m.	» 183,000:—
Elektriska hissar	» 50,000:—
Planeringsarbeten och stängsel	» 90,000:—
Ritningar, kontroll och administration samt oförutsedda utgifter	» 334,000:—

Summa kronor 4,450,000:—

I anslutning till vad sålunda anförts och under återopande av innehållet i marinförvaltningens förberörda skrivelse den 13 december 1937 hemställde byggnadsstyrelsen, att Kungl. Maj:tt måtte föreslå 1938 års riksdag att till uppförande av en nybyggnad för marinens högsta myndigheter i huvudsaklig överensstämmelse med av styrelsen framlagt skissförslag bevilja ett belopp av 4,450,000 kronor och därav för budgetåret 1938/1939 såsom reservationsanslag anvisa 1,000,000 kronor, varav till uppgörande av entreprenadhandlingar m. m. ett belopp av 80,000 kronor vore erforderligt.

Såsom framgår av byggnadsstyrelsens berörda skrivelse angående nybyggnad för marinmyndigheterna har byggnadsstyrelsen som sin mening uttalat, att lokaler för samtliga militära högskolor borde inrymmas i en och samma byggnad. Förslag till uppförande av en dylik byggnad har av byggnadsstyrelsen avgivits med underdånig skrivelse den 8 mars 1938, däri byggnadsstyrelsen till en början erinrat om sin i framställningen angående marinmyndigheternas byggnadsfråga omnämnda skrivelse till Djurgårdskommissionen den 4 januari 1938 angående uppgörande av stadsplan för de delar av Ladugårdsgärde, som äro belägna norr om Valhallavägens östra förlängning samt öster om nuvarande bebyggelse vid Tessinparken. Därefter har byggnadsstyrelsen anført i huvudsak följande:

Den lämpligaste platsen inom ifrågavarande del av Ladugårdsgärde för en nybyggnad för de militära högskolorna har byggnadsstyrelsen funnit vara det å en skrivelsen bilagd, jämväl till Djurgårdskommissionen översänd karta med röd begränsningslinje angivna området å Ladugårdsgärdet norr om Valhallavägens förlängning mot öster. Områdets gränser äro givetvis endast preliminärt angivna å kartan, och förutsätter styrelsen att de närmare fixeras i samband med upprättande av stadsplan.

Beträffande ett sammanförande av de militära högskolorna i en gemensam byggnad och beträffande den för en dylik byggnad enligt ovan angivna förläggningen har byggnadsstyrelsen införskaffat yttranden från chefen för armén den 15 och chefen för försvarsstaben den 26 februari 1938.

Chefen för armén har för sin del anført, att en förläggning av krigshögskolan till samma byggnad som övriga försvarsgrenars högskolor syntes av skäl, som av byggnadsstyrelsen enligt ovan anförts, i princip lämplig. Med anledning av att byggnadsstyrelsen ifrågasatt att nybyggnaden för de militära högskolorna i första hand skulle omfatta lokaler endast för sjö- och flygkrigshögskolorna och tillbyggnad för krigshögskolan skulle ske först vid en senare tidpunkt, då denna högskolas lokaler i militärstabsbyggnaden borde tagas i anspråk för andra militärstabernas lokalbehov, har chefen för armén på anförda skäl framhållit, att ett utbyggande av den ifrågasatta militärhögskolebyggnaden jämväl för krigshögskolan borde ske redan från början. Beträffande den föreslagna förläggningen av sistnämnda byggnad har chefen för armén framhållit, att det vore olämpligt att intill dess huvuddelen av garnisonen utflyttade till Järvafältet bebygga ytterligare delar av Ladugårdsgärdet, vilket skulle inskränka de redan nu i hög grad förminskade övningsmöjligheterna. Kunde icke annan lämplig plats erhållas för bland annat nybyggnaden för de militära högskolorna, ville chefen för armén dock icke motsätta sig att för densamma avsett område toges i bruk under budgetåret 1939/1940. Härvid måste dock den fodran uppställas, att Svea livgarde erhöles erforderliga genomfartsöppningar.

Med anledning härav får byggnadsstyrelsen framhålla, att den föreslagna platsen för de militära högskolorna torde vara den för ändamålet lämpligaste, som funnes att tillgå bland de staten tillhöriga tomtområden, som äro tillgängliga för bebyggelse, samt att det av chefen för armén framställda önskemålet om anordnande av genomfartsöppningar utan svårighet torde kunna tillgodoses.

Chefen för försvarsstaben har i sitt ovannämnda yttrande meddelat, att han för sin del icke hade något att erinra beträffande den föreslagna platsen för de militära högskolornas nybyggnad.

Vad beträffar utformningen av ifrågavarande nybyggnad för de militära högskolorna har byggnadsstyrelsen med ledning av från vederbörande erhållna program rörande de olika högskolornas lokalbehov låtit uppgöra skissritningar till byggnaden ifråga. Enligt dessa skissritningar skulle byggnaden omfatta ett parallellt med Valhallavägen gående mittparti med flyglar, vilka bilda en mot Valhallavägen öppen gård. Till denna huvudbyggnad skulle anslutas en mindre flygel, till vilken skulle förläggas de för de olika krigshögskolorna gemensamma föreläsningssalarna m. m. — — —

Ifrågavarande skissförslag har underställts chefen för armén, chefen för flygvapnet, marinförvaltningen, chefen för krigshögskolan samt chefen för artilleri- och ingenjörhögskolan, vilka jämlikt å olika ritningsexemplar gjorda påteckningar godkänt förslaget. Emellertid har chefen för flygvapnet i en den 5 mars 1938 dagtecknad promemoria framställt vissa principiella erinringar mot en förläggning av flygkrigshögskolan gemensamt med andra militära högskolor. Sålunda skulle ur flygvapnets synpunkt en dylik förläggning icke innebära fördelar, som uppväga de olägenheter, som medföljde en från flygvapnets huvudstation skild förläggning ifråga om lärarpersonalens med flera arbeten. Denna personal innehade i regel befattning vid huvudstationen, varför förflyttningarna innebure tidsförlust, minskad bekvämlighet med arbetspapper, ritningar m. m. För högskolans fasta personal — chef, adjutant och redogörare samt expeditionsvakt — vore närheten till huvudstationen fördelaktigare än gemenskapen med andra högskolor. Den ekonomiska förvaltningen vid högskolan hade nära samband med flygförvaltningen, och gemensam förvaltning med högskolorna torde icke kunna anordnas. Chefen för flygvapnet förutsatte därför att lokalfrågan underkastades en ingående prövning, avseende plats för huvudstationen med flera frågor, som kunde vara av större betydelse för tjänsten än ur byggnadssynpunkt eventuellt fördelaktigare lösning av högskolans lokalfråga.

Med anledning av vad chefen för flygvapnet sålunda anfört finner byggnadsstyrelsen sig för närvarande endast böra framhålla, att då samtliga övriga hörda myndigheter biträtt förslaget att sammanföra de militära högskolorna till en gemensam byggnad, det måste föreligga alldeles särskilt vägande skäl att i detta avseende göra ett undantag för flygkrigshögskolan och anordna särskilda lokaler för denna, samt att några sådana skäl icke synas förebragta.

I anslutning till vad sålunda anförts hemställde byggnadsstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till uppförande av en för de militära högskolorna avsedd byggnad i huvudsaklig överensstämmelse med omnämnda skissförslag bevilja ett belopp av 4,300,000 kronor och därav för budgetåret 1938/1939 såsom reservationsanslag anvisa 1,000,000 kronor, varav till upprättande av entreprenadhandlingar m. m. ett belopp av 80,000 kronor vore erforderligt.

Djurgårdskommissionen har, efter remiss, den 6 april 1938 avgivit utlåtande över byggnadsstyrelsens framställningar och därvid anført, bland annat, följande:

Vad först angår förläggningen av ämbetsbyggnad för flygförvaltningen är i gällande stadsplan kvarteret Kasernberget avsett för allmän byggnad. För vilken art av allmän byggnad kvarteret må komma att disponeras, lär det icke ankomma på *Djurgårdskommissionen* att ingå på. Kommissionen kan i förevarande sammanhang endast erinra, att den nu ifrågasatta bebyggelsen förefaller att utnyttja kvarteret i relativt liten omfattning. På grund av erhållna priser å mark i angränsande kvarter anser kommissionen marken i kvarteret Kasernberget böra åsättas ett värde av cirka 1,800,000 kronor.

Kommissionen anser sig böra påpeka, att ett för ändamålet till synes lämpligt och betydligt mindre dyrbart område finnes tillgängligt i kvarteret Servisen, där nu gällande stadsplan inrymmer en bruttogolvyta som avsevärt överstiger den, som byggnadsstyrelsens föreliggande förslag rörande kvarteret Kasernberget utvisar. Därest nu gällande stadsplanebestämmelser lägga hinder i vägen för en såsom lämplig befunden utformning av respektive ämbetsverksbyggnad torde önskad stadsplaneändring kunna ernås utan större svårighet. Med nuvarande stadsplan torde detta område kunna åsättas ett markvärde av cirka 800,000 kronor. Gata är iordningställd och alla olika slags ledningar finnas framdragna utmed kvarteret. Vill man reservera ytterligare mark för eventuellt framtida behov, föreligger möjligheten att härför avsätta marken inom det vidliggande kvarteret Ryttmästaren.

Vad sedan angår den ifrågasatta förläggningen av ämbetsbyggnader för marinens ledning samt för krigshögskolorna får *Djurgårdskommissionen* till en början framhålla, att det ur stadsplanläggningssynpunkt måste möta starka betänkligheter att bryta ut stadsplaneringen av ifrågavarande område utmed Valhallavägen från stadsplaneringen av övriga området öster om Värtavägen och norr om Valhallavägen. Härtill kommer att avlopp från de ifrågavarande områdena icke torde kunna beredas i befintliga ledningar utan torde få anknytas till det nya avloppssystem, som må komma att betjäna nyssberörda större stadsplaneområde; detta avloppssystem torde emellertid icke kunna erhålla sin bestämning — i avseende å läge eller dimensioner — annat än i samband med stadsplanefrågans lösning.

Vill man redan nu erhålla områden tillgängliga för ifrågavarande militära ändamål torde man därför böra undersöka möjligheten att förlägga ämbetsbyggnaderna till andra än de av byggnadsstyrelsen föreslagna områdena. En förläggning kan då eventuellt tänkas till något av nyssberörda båda områden — kvarteren Kasernberget och Servisen. I övrigt har inom kommissionen framkommit tanken på en förläggning av byggnaderna antingen utmed Värtavägen mellan Valhallavägen och Blanchegatan eller ock till områdena öster om den tilltänkta Oxenstiernsgatan (öster om fotgardeskaserområdet samt parken kring Gustaf Adolfskyrkan). Båda dessa områden kunna anknytas till redan befintliga avloppssystem.

En dylik förläggning tarvar emellertid lösning av vissa stadsplanefrågor. Beträffande stadsplaneringen av området utmed Värtavägen möta i stort sett samma betänkligheter mot en delstadsplan som ovan anförts beträffande delstadsplan för områdena utmed Valhallavägen. Däremot torde det icke möta större svårigheter att lösa de stadsplanefrågor, som skulle uppstå vid en förläggning av ämbetsbyggnaderna ifråga till området öster om Oxenstiernsgatan.

I fråga om markvärdena torde kunna sägas att områdena utmed Valhallavägen äga ett värde av cirka 200 kronor per kvadratmeter — områdena skulle

alltså kunna värderas till sammanlagt cirka 7,000,000 kronor. Marken utmed Värtavägen torde äga ett värde, som sjunker i mån den är belägen längre bort från Valhallavägen. Området öster om Oxenstiernsgatan slutligen torde icke kunna äsättas högre värde än cirka 100 kronor per kvadratmeter.

Sedan byggnadsstyrelsen genom remiss den 8 april 1938 anmodats att, med anledning av vad Djurgårdskommissionen i förenämnda utlåtande anfört, efter samråd med kommissionen och de särskilda myndigheter, vilka berördes av dessa frågor, inkomma med förnyat yttrande i desamma, har *byggnadsstyrelsen* i utlåtande den 30 april 1938 efter anbefallt samråd anfört följande:

Vad beträffar flygvapnets nybyggnad har byggnadsstyrelsen föreslagit, att densamma skulle förläggas till kvarteret Kasernberget å Ladugårdsgärde med hänsyn till att detta kvarter i den för Ladugårdsgärde fastställda stadsplanen är avsett för offentlig byggnad och att det ur stadsplaneteknisk synpunkt icke möter något hinder att omedelbart taga i anspråk nämnda mark för tillgodoseende av flygvapnets trängande behov av nya lokaler. Beträffande den av Djurgårdskommissionen framställda erinringen att vid den av byggnadsstyrelsen ifrågasatta bebyggelsen av kvarteret detsamma skulle komma att i relativt liten omfattning utnyttjas, får styrelsen framhålla, att på grund av den i kvarterets sydöstra hörn befintliga bensinstationen, vilken enligt gällande avtal mellan kommissionen och bensinstationens innehavare kommer att kvarbliva åtskilliga år framåt, det varit nödvändigt att i förslaget tills vidare koncentrera bebyggelsen inom kvarteret till en förhållandevis liten yta, men har styrelsen givetvis räknat med att återstående del av kvarteret framdeles skulle tagas i anspråk i den mån flygvapnets lokalbehov successivt komme att ökas.

Angående den av Djurgårdskommissionen föreslagna upplåtelsen av kvarteret Servisen för flygvapnets räkning får byggnadsstyrelsen framhålla, att detta kvarter är för litet för att lämpligen kunna utnyttjas för detta ändamål och att en utvidgning av kvarteret på sätt kommissionen ifrågasatt med mark från det vidliggande kvarteret Ryttmästaren icke kan genomföras, förrän Svea artilleriregemente lämnat sin nuvarande förläggning. Vidare får styrelsen framhålla, att därest flygvapnets nybyggnad skulle förläggas till kvarteret Servisen, kvarteret Kasernberget icke lämpligen på sätt Djurgårdskommissionen även ifrågasatt skulle kunna utnyttjas för exempelvis nybyggnaden för marinens ledning. Då chefen för försvarsstaben för sin del tidigare uttalat betänkligheter ur luftskyddssynpunkt mot att förlägga en nybyggnad för militärt ändamål till kvarteret Kasernberget med hänsyn till kvarterets läge på enslinjen över gas- och elektricitetsverken, Livregementets till häst etablissemang och militärstabsbyggnaden, torde det nämligen icke lämpligen kunna ifrågasättas att förlägga nybyggnader för militära ändamål såväl å kvarteret Kasernberget som kvarteret Servisen, vilket senare kvarter även ligger på nämnda enslinje. Med hänsyn till de av chefen för försvarsstaben enligt ovan framställda betänkligheter mot en förläggning av flygvapnets nybyggnad till kvarteret Kasernberget har styrelsen funnit sig böra i samråd med Djurgårdskommissionen och vederbörande militära myndigheter taga under övervägande huruvida icke nämnda nybyggnad bör förläggas till en helt annan del av Ladugårdsgärde, vilken fråga styrelsen kommer att i fortsättningen här nedan närmare beröra.

Djurgårdskommissionen har — jämväl, under de sedermera förda överläggningarna, med framhållande av att Stockholms stad även vore att i viss mån betrakta såsom intresserad part i dessa frågor — såväl ur stadsplane-

synpunkt som med hänsyn till de befintliga avloppsförhållandena å Ladugårdsgärde ansett sig böra framställa erinringar mot en förläggning av nybyggnaderna för marinens ledning och de militära högskolorna till det av byggnadsstyrelsen föreslagna området norr om Valhallavägen. Med anledning härav får byggnadsstyrelsen framhålla, att en förläggning av nämnda byggnader till sagda område icke kan anses föregripa en blivande stadsplan för återstående delar av Ladugårdsgärde. Huru stadsplanen i övrigt än kommer att utformas, torde nämligen denna del av Ladugårdsgärde komma att utläggas till byggnadskvarter av i huvudsak den storlek och utformning, som styrelsen förutsatt i förslagen till här avsedda nybyggnader. Att nu stadsplanera detta område i väntan på en större stadsplanering av återstående delar av Ladugårdsgärde torde därför icke medföra några olägenheter och kommer, enligt vad styrelsen erfarit, icke att för Stockholms stads vederbörande myndigheters del möta något motstånd.

Vad beträffar de av Djurgårdskommisionen berörda avloppsförhållandena å Ladugårdsgärde får byggnadsstyrelsen, under återopande av i avskrift bilagd skrivelse ¹⁾ den 29 april 1938 från Stockholms stads gatukontor, framhålla, att de i Valhallavägen söder om det för nybyggnaderna för marinens ledning och de militära högskolorna föreslagna området befintliga avloppsledningarna äro dimensionerade för avlopp från all utförd eller planerad bebyggelse öster, väster och norr om Tessinparken ävensom för all i stadsplanen avsedd bebyggelse väster om Erik Dahlbergsgatan fram till Sturevägen. Då en exploatering av sistnämnda område icke kan påbörjas, förrän Svea artilleriregemente avflyttat från sin nuvarande förläggning eller tidigast om tre eller fyra år, och icke torde kunna vara genomförd förrän tidigast om sex à sju år, torde icke något som helst hinder föreligga att avloppen från nybyggnaderna för marinens ledning och de militära högskolorna skulle kunna ordnas på sätt gatukontoret föreslagit. Styrelsen får i detta avseende jämväl framhålla, att styrelsen förutsätter, att stadsplanen för området väster om Erik Dahlbergsgatan så tillvida revideras, att en del för bostadshus avsedd mark kommer att reserveras för tillgodoseende av trängande lokalbehov för en del statsinstitutioner, och kommer vid en sålunda förändrad användning av nämnda mark avloppskvantiteten från området i fråga att minskas i sådan omfattning, att den av gatukontoret föreslagna lösningen av avloppsfrågan kan betraktas såsom en för framtiden definitiv lösning av densamma. Slutligen får byggnadsstyrelsen framhålla, att styrelsen tagit hänsyn till kostnaderna för de av gatukontoret föreslagna förbättringarna av ledningssystemet i denna punkt vid beräkande av kostnaderna för här avsedda byggnadsföretag.

Vad beträffar den av Djurgårdskommisionen antydda tanken att förlägga nybyggnaderna för marinens ledning och de militära högskolorna till området utmed Värtavägen, mellan Valhallavägen och Blanchegatan, får byggnadsstyrelsen framhålla, att en sådan förläggning av dessa offentliga byggnader icke tillnärmelsevis skulle tillvarataga de möjligheter till ordnandet av en vacker och monumental stadsbild, som den vilken skulle erhållas om byggnaderna förlades på föreslaget sätt. Härtill kommer att en förläggning av byggnaderna till det av Djurgårdskommisionen avsedda området skulle i hög grad försvåra anordnandet av ett rationellt gatunät inom områdena öster om Värtavägen. På grund härav anser sig byggnadsstyrelsen böra avstyrka en förläggning av dessa nybyggnader till berörda område, vilket icke heller kommissionen själv synes finna i alla avseenden lämpligt för ändamålet.

¹⁾ Se bilaga.

Det av Djurgårdskommissionen för nybyggnaderna för marinens ledning och de militära högskolorna även föreslagna området öster om Oxenstiernsgatan och Göta livgardes kasernetablissemant är ett med hänsyn till dess läge i närheten av Djurgårdsbrunnsviken synnerligen ömtåligt område. Trakten omkring Djurgårdsbrunnsviken är, fränsett en del mindre privathus, i stor utsträckning utnyttjad för byggnader och anläggningar för museala och andra kulturella ändamål, såsom Rosendalsmuseet, Skansen, Nordiska Museet, Sjöhistoriska museet, Tekniska museet och Etnografiska museet och äro där befintliga byggnader i allmänhet av den begränsade storlek, att de kunnat väl inpassas i områdets parknatur. Det måste anses vara ett synnerligen betydande önskemål ur stadsplanesympunkt att denna trakt även i fortsättningen utnyttjas på likartat sätt, och under alla förhållanden synes det byggnadsstyrelsen mycket olämpligt att hit förlägga så stora byggnadskomplex, som erfordras för marinens ledning och de militära högskolorna.

Emellertid har byggnadsstyrelsen med hänsyn till vad chefen för försvarsstaben ur luftskyddssympunkt anført mot en förläggning av nybyggnaden för flygvapnet till kvarteret Kasernberget samt för att i möjligaste mån tillmötesgå de sympunkter, Djurgårdskommissionen gjort gällande, ansett sig böra undersöka möjligheterna för en förläggning av nämnda nybyggnad till området öster om Oxenstiernsgatan och Göta livgardes kasernetablissemant. Sistnämnda nybyggnad är nämligen icke av den storlek, som övriga här avsedda nybyggnader, och den kan lättare än dessa anpassas efter de krav, som ur stadsplanesympunkt måste ställas på en bebyggelse inom ifrågavarande område.

Byggnadsstyrelsen har därför i samråd med chefen för flygvapnet låtit uppgöra ett förslag till en byggnad för flygvapnet, förlagd till sistnämnda område, vilket förslag framställles å bilagda sju ritningar.

Den del av ifrågavarande område, som bäst lämpar sig för flygvapnets nybyggnad, disponeras för närvarande av arméförvaltningens tygdepartement och är delvis upptagen av en bostadsbyggnad samt diverse förråds- och skjulbyggnader, av vilka tre äro jämlikt nådigt brev den 25 januari 1935 att betrakta såsom byggnadsminnesmärken. Enligt det nu upprättade förslaget till flygvapnets nybyggnad skulle norr om bostadshuset, vilket är avsett att tillsvicare bibehållas, uppföras ett byggnadskomplex, bestående av en kortare mot öster förlagd byggnadskropp, avsedd att omfatta tre våningar, och en längre i väster förlagd byggnadslänga avsedd att uppföras i fyra våningar. Dessa byggnadskroppar förenas genom en tvärgående byggnadsdel, som i likhet med den östra byggnadskroppen skulle uppföras i tre våningar. I denna centrala byggnadsdel ligger i bottenvåningen huvudentrén, som från det södra entréplanet öppnar sig mot en befintlig allé.

Inom det sålunda föreslagna byggnadskomplexet skulle i huvudsak erhållas samma lokalutrymmen som i den av byggnadsstyrelsen tidigare föreslagna nybyggnaden för flygvapnets ledning inom kvarteret Kasernberget. Emellertid äro lokaler för flygkrigshögskolan (i det tidigare förslaget omfattande en golvyta av omkring 600 kvadratmeter) icke medtagna i den nu föreslagna byggnaden, då styrelsen förutsätter att dylika lokaler komma att beredas inom den föreslagna nybyggnaden för de militära högskolorna. Där emot har på framställning från flygvapnet reservlokaler utökats och omfatta 480 kvadratmeter mot tidigare föreslagna 200 kvadratmeter.

Kostnaderna för genomförandet av den nu föreslagna nybyggnaden belöpa sig till 3,500,000 kronor enligt nedanstående uppställning:

Byggnadsarbeten	kronor 2,010,000:—
Eventuell undergrund	» 165,000:—
Bombsäkra lokaler och gasskyddsrum	» 150,000:—
Diverse fast inredning och konstnärlig utsmyckning....	» 160,000:—
Bostadsbyggnad för vaktmästare	» 40,000:—
Värme- och ventilationsanläggning samt vatten och sanitetstekniska installationer jämte utvändiga ledningar	» 425,000:—
Elektriska ledningar för kraft, belysning och svagström m. m.	» 150,000:—
Elektriska hissar	» 50,000:—
Planeringsarbeten, vägar och stängsel m. m.	» 60,000:—
Ritningar, kontroll och administration samt oförutsedda utgifter	» 290,000:—
	<hr/> Kronor 3,500,000:—

Chefen för flygvapnet har jämlikt å förslaget tecknad påskrift för sin del godkänt detsamma, dock under hänvisning till sitt i skrivelse till byggnadsstyrelsen den 5 mars 1938 uttalade önskemål om flygkrigshögskolans placering i nybyggnaden för flygvapnets ledning. Vad sistnämnda fråga beträffar tillåter sig byggnadsstyrelsen åberopa vad styrelsen härutinnan anfört i sin underdåniga skrivelse den 8 mars 1938.

Den i det av byggnadsstyrelsen nu upprättade nya förslaget avsedda nybyggnaden för flygvapnets ledning låter sig enligt byggnadsstyrelsens mening förhållandevis väl inpassa å området öster om Oxenstiernsgatan och Göta kasernetablissemant, och finner sig styrelsen därför kunna tillstyrka en förläggning av nybyggnaden till detta område. Däremot anser sig byggnadsstyrelsen med hänsyn till vad ovan anförts böra vidhålla sina tidigare framlagda förslag till förläggning av nybyggnaderna för marinens högsta ledning och de militära högskolorna till området närmast norr om Valhallavägen.

I detta sammanhang får byggnadsstyrelsen framhålla, att, även om sistnämnda mark hör till de värdefullaste delarna på Ladugårdsgårde med ett av Djurgårdskommissionen angivet värde av 200 kronor per kvadratmeter, är detta värde väsentligt lägre än markvärdet inom stadens mera centralt belägna stadsdelar, där det rör sig omkring 1,000 kronor per kvadratmeter. Förvärv av tomtmark och uppförande av byggnad inom dessa stadsdelar skulle alltså för statsverket komma att ställa sig väsentligt dyrare än vid nybyggnad å Ladugårdsgårde. Vidare får styrelsen framhålla, att det knappast kan anses välbetänkt, att kronan nu avyttrar de värdefullaste delarna av Ladugårdsgårde utan synes kronan böra tills vidare bibehålla dessa i sin ägo för att användas för statens egna byggnadsbehov och för tillgodogörande åt staden av en framtida markvärdetegring. Härjämte torde hänsyn böra tagas till att en förläggning av offentliga byggnader å området närmast norr om Valhallavägen på sätt byggnadsstyrelsen föreslagit och som närmare framgår av en remissakten bilagd, av byggnadsstyrelsen uppgjord karta, är ägnad att öka försäljningsvärdet å marken norr om detta område. Erfarenheten har nämligen visat att mark i närheten av offentliga byggnader i allmänhet stiger i värde.

Slutligen får byggnadsstyrelsen i detta sammanhang framhålla, att därest nybyggnaden för flygvapnets ledning förläggas till området öster om Oxenstiernsgatan och Göta livgardes kasernetablissemant, nybyggnaden för de militära högskolorna icke lämpligen kan förläggas till kvarteret Kasernberget, då flygkrigshögskolans lokaler därigenom skulle erhålla ett för den dagliga täta förbindelsen alltför avlägset läge från flygvapnets nybyggnad. Även ur luftskyddssynpunkt torde, med hänsyn till vad chefen för försvarsstaben

tidigare framhållit, en förläggning av de militära högskolornas byggnad till kvarteret Kaserberget icke vara att förorda, enär högskolebyggnaden även vid krigstillfälle lär komma att tagas i anspråk för militära ändamål.

Vid sammanträde mellan byggnadsstyrelsen och Djurgårdskommissionen samt de särskilda myndigheter, vilka beröras av föreliggande byggnadsfrågor, hava chefen för försvarsstaben, chefen för marinförvaltningen samt chefen för flygvapnet förklarat sig biträda byggnadsstyrelsens nu förordade förläggningar av nybyggnaderna för respektive marinens och flygvapnets ledning samt de militära högskolorna. Däremot har Djurgårdskommissionen vidhållit sina betänkligheter mot en förläggning av nybyggnaderna för marinens ledning och de militära högskolorna till området närmast norr om Valhallavägen. Slutligen har chefen för arméförvaltningens tygdepartement, såsom närmare framgår av bilagd skrivelse den 22 april 1938, förklarat sig icke kunna avstå från det för nybyggnaden för flygvapnets ledning nu ifrågasatta området förrän nya byggnader uppförts för Stockholms tygstation å Järvafältet. Med anledning härav får byggnadsstyrelsen framhålla, att ifrågasatt område enligt uppgift rymmer förrådslokaler med en sammanlagd golvyta av 7,000 å 8,000 kvadratmeter, men att nybyggnaden för flygvapnets ledning planerats på sådant sätt, att endast en mindre del av dessa lokaler, omfattande en golvyta av omkring 1,200 kvadratmeter skulle gå förlorad för tygdepartementet. Ersättning för de sålunda förlorade utrymmena torde utan större svårighet kunna i avvaktan på tygstationens förestående förflyttning till Järvafältet (Kungl. Maj:ts proposition 180) erhållas, exempelvis genom förhyrning, och kan denna lokalfråga över huvud taget icke anses vara av den betydelse att den bör förhindra en lösning av flygvapnets byggnadsfråga på sätt nu avses.

I anslutning till vad sålunda anförts har byggnadsstyrelsen dels med ändring av sitt förenämnda med skrivelse den 14 december 1937 framlagda förslag till uppförande av nybyggnad för flygvapnets ledning föreslagit, att en dylik byggnad uppföres å nyssnämnda område öster om Oxenstiernsgatan och Göta livgardes kasernetablissemment i huvudsaklig överensstämmelse med det av byggnadsstyrelsen nu framlagda förslaget, dels meddelat, att byggnadsstyrelsen funne sig böra vidhålla sina tidigare framlagda förslag till nybyggnader för marinens ledning och de militära högskolorna.

*Departements-
chefen.*

Frågan om ett mera definitivt ordnande av lokalfrågorna för marinens och flygvapnets till Stockholm förlagda ledande stabs- och förvaltningsorgan har sedan åtskillig tid varit aktuell. Det nuvarande sättet för lokalbehovens tillgodoseende har alltmera kommit att framstå såsom ett provisorium, särskilt i betraktande av det ökade utrymmesbehov, som gjort sig gällande i och med genomförandet av den nya försvarsorganisationen. Förutom att de nuvarande lokalerna måste anses otillräckliga och i många hänseenden opraktiska — exempelvis äro flygförvaltningens lokaler uppdelade på två fastigheter belägna på avsevärt avstånd från varandra — har man vid bedömandet av frågan om nybyggnad att taga hänsyn jämväl till den omständigheten, att stora belopp årligen utgå i hyra för från privatpersoner förhyrda lokaler. Dessa belopp utgöra för marinens del 89,000 kronor (för marin-staben disponeras lokaler i kronans hus, för vilka ersättning utgår till statens allmänna fastighetsfond med 39,400 kronor) och för flygvapnets del 107,000 kronor.

De nämnda förhållandena medföra, att frågan om anskaffande av nya lokaler för marinens och flygvapnets myndigheter enligt min mening snarast bör erhålla sin lösning. Intresset härav skärpes emellertid i hög grad av den omständigheten, att hyreskontrakten för de nu förhyrda lokalerna utgå redan den 30 september 1940 för flygvapnets del och den 31 mars 1941 för marinens del. Då det kan befaras, att kontraktens förlängande efter de nämnda tidpunkterna kan komma att stöta på vissa svårigheter och i varje fall medföra höjning av hyresbeloppen, framstår det som ett ekonomiskt intresse, att lokalfrågorna definitivt ordnas före respektive hyreskontrakts utgång. I likhet med byggnadsstyrelsen anser jag, att en tillfredsställande lösning av lokalfrågorna icke står till buds annat än genom uppförande av nybyggnader. För att dessa nybyggnader skola kunna färdigställas i tid före hyreskontraktens utlöpande är det, enligt vad byggnadsstyrelsen framhållit, nödvändigt att byggnadsarbetena igångsättas redan under nästkommande budgetår. Frågan om dessa nybyggnader lärer därför böra föreläggas innevarande års riksdag för prövning.

I anslutning till de framlagda förslagen om nybyggnader för marin- och flygmyndigheternas räkning har byggnadsstyrelsen jämväl framlagt förslag om uppförande av en särskild byggnad för de militära högskolorna. De högskolor som där skulle inrymmas äro krigshögskolan, artilleri- och ingenjörhögskolan och sjökrigshögskolan, samtliga för närvarande inrymda i det s. k. militärstabshuset, samt den ännu icke organiserade flygkrigshögskolan. Som skäl för ett dylikt sammanförande i en byggnad av samtliga militära högskolor har framhållits, dels att stora fördelar i fråga om utbildningens bedrivande därigenom skulle kunna utvinnas och dels att en mera ekonomisk lösning av högskolornas lokalfråga kunde ernås, i det att en del lokaler skulle kunna göras gemensamma för högskolorna. Det framlagda förslaget till en dylik gemensam högskolebyggnad, vilken beräknas komma att draga en kostnad av 4,300,000 kronor, har godkänts av vederbörande militära myndigheter, därvid dock chefen för flygvapnet framställt vissa principiella erinringar mot en förläggning av flygkrigshögskolan gemensamt med de övriga militära högskolorna. — I likhet med byggnadsstyrelsen och de flesta i ärendet hörda militära myndigheterna anser jag så avsevärda fördelar av både praktisk och ekonomisk art vara förknippade med en förläggning av samtliga militära högskolor till en gemensam byggnad, att jag finner mig böra förorda, att förslaget härom inom en icke alltför avlägsen framtid bringas till genomförande. Emellertid föreligger icke beträffande denna byggnad samma intresse av ett snabbt färdigställande som i fråga om de nämnda byggnaderna för marin- och flygmyndigheterna, då nämligen de redan befintliga högskolornas lokaler torde kunna, om än med stor svårighet, fylla sitt ändamål ännu någon tid och flygkrigshögskolans lokalfråga lärer kunna för en kortare tid provisoriskt ordnas vid skolans upprättande, vilket avses skola äga rum hösten 1939. Härtill kommer att valet av plats för den blivande högskolebyggnaden erbjuder viss anledning till tvekan. På nu anförda skäl anser jag mig icke böra föreslå, att frågan om uppförande av denna byggnad före-

lägges årets riksdag till prövning i annan mån än att erforderliga medel äskas för uppgörande av huvudritningar m. m. till byggnaden i fråga, så att dess uppförande kan omedelbart påbörjas efter det spörsmålet, i enlighet med vad jag hoppas skall kunna ske, bragts under nästkommande års riksdags prövning. Det för nämnda ändamål för budgetåret 1938/1939 erforderliga anslagsbeloppet torde böra beräknas till 50,000 kronor och uppföras såsom reservationsanslag å kapitalbudgeten under Statens allmänna fastighetsfond.

Av det sagda följer, att jag i likhet med byggnadsstyrelsen anser, att i de för marin- och flygmyndigheterna avsedda nybyggnaderna icke böra inrymmas lokaler för sjökrigshögskolan respektive flygkrigshögskolan. De i enlighet härmed av byggnadsstyrelsen framlagda förslagen till nybyggnader, vilka blivit av vederbörande militära myndigheter godkända, beräknas draga en kostnad av 4,450,000 kronor för marinbyggnaden och 3,500,000 kronor för flygvapnets byggnad. Emot dessa kostnadsberäkningar synes anledning till erinran icke föreligga.

I fråga om platsen för de nämnda byggnaderna hava i ärendet vissa olika meningar försports. Sålunda har byggnadsstyrelsen som plats för flygmyndigheternas byggnad först föreslagit kvarteret Kasernberget å Ladugårdsgärde. Sedan Djurgårdskommissionen framställt vissa erinringar mot detta förslag, huvudsakligen hänförande sig till att den ifrågasatt dyrbara tomtmarken därigenom icke skulle komma att på ett tillfredsställande sätt utnyttjas, har byggnadsstyrelsen i sin skrivelse i ärendet den 30 april 1938, med ändring av sitt tidigare förslag, hemställt att flygmyndigheternas byggnad i stället måtte uppföras å ett område öster om Oxenstiernsgatan och Göta livgardes kasern-etablissemang, vilket område för närvarande disponeras av arméförvaltningens tygdepartement för förrådsbyggnader m. m. Till nämnda förslag, emot vilket annan erinran icke försports än att tygdepartementet förklarar sig icke kunna avstå från området i fråga, förrän nya byggnader uppförts för Stockholms tygstation å Järvafältet, anser jag mig böra lämna min anslutning. Jag anser sålunda, i likhet med byggnadsstyrelsen och på de av styrelsen anförda skälen, att tygdepartementets intresse härvidlag icke är av den betydelse, att en lösning av flygmyndigheternas lokalfråga på sätt som föreslagits därigenom bör förhindras.

Vad beträffar valet av plats för marinmyndigheternas nybyggnad har byggnadsstyrelsen i ärendet föreslagit, att nämnda byggnad — liksom även den ifrågasatta högskolebyggnaden — skulle förläggas till den ännu icke stadsplanlagda del av Ladugårdsgärde, som är belägen invid Valhallavägen och öster om Värtavägen. Emot detta förslag har Djurgårdskommissionen i ärendet framställt vissa erinringar. Sålunda har kommissionen framhållit, att det ur stadsplanläggningssynpunkt måste möta betänkligheter att bryta ut stadsplaneringen av ifrågasatt område utmed Valhallavägen från stadsplaneringen av det övriga området av Ladugårdsgärde öster om Värtavägen och norr om Valhallavägen. Härtill komme vissa befarade svårigheter beträffande ordnande av avlopp från det ifrågasatt område.

Gentemot vad Djurgårdskommissionen sålunda anført har byggnadsstyrel-

sen i sin skrivelse den 30 april 1938 framhållit, att en förläggning av byggnaden i fråga till sagda område icke kunde anses föregripa en blivande stadsplanering av återstående delar av Ladugårdsgärde. Huru stadsplanen i övrigt än komme att utformas, syntes nämligen denna del av Ladugårdsgärde komma att utläggas till byggnadskvarter av i huvudsak den storlek och utformning som av styrelsen förutsatts. Att nu stadsplanera detta område i väntan på en större stadsplanering av återstående delar av Ladugårdsgärde syntes därför icke medföra några olägenheter och komme, enligt vad styrelsen erfarit, icke att för Stockholms stads vederbörande myndigheters del möta något motstånd. Vad beträffar Djurgårdskommissionens invändning angående avloppsförhållandena har byggnadsstyrelsen, med åberopande av en av Stockholms stads gatukontor gjord utredning i frågan (se Bil.), hävdad, att avloppsfrågan för området utan större svårighet låte sig lösas.

För egen del har jag, efter att i frågan hava inhämtat chefens för kommunikationsdepartementet mening, kommit till den uppfattningen, att någon annan lämplig plats för den blivande marinbyggnaden än den av byggnadsstyrelsen föreslagna näppeligen står till buds. Under övertvägande har varit, huruvida icke marinbyggnaden skulle kunna förläggas till det tidigare för flygmyndigheternas byggnad föreslagna kvarteret Kasernberget. Det har emellertid visat sig, att nämnda kvarter är av alltför liten ytvidd för att medgiva uppförande av en byggnad av den storleksordning, varom här är fråga, särskilt som en del av kvarteret av Djurgårdskommissionen upplåtits till nyttjande för en bensinstation under ett flertal år framåt. Härtill kommer, att området, på sätt chefen för försvarsstaben i ärendet anført, ur luftskyddssynpunkt är mindre lämpligt beläget. Då det av byggnadsstyrelsen föreslagna området invid Valhallavägen och öster om Värtavägen i och för sig måste sägas vara synnerligen lämpligt för en byggnad av den art, som här avses, böra därför enligt min mening de betänkligheter emot en förläggning dit, som av Djurgårdskommissionen anförts, i betraktande av vad byggnadsstyrelsen däremot genmält icke få stå hindrande i vägen för en lösning av frågan i enlighet med byggnadsstyrelsens förslag. Jag vill i anslutning därtill framhålla, att en lösning efter andra linjer skulle äventyra möjligheten att få marinmyndigheternas nybyggnad färdigställd i tid före den 1 april 1941, något som enligt min mening skulle vara synnerligen betänkligt. Jag finner mig således böra tillstyrka, att den föreslagna nybyggnaden för marinens myndigheter förlägges till det av byggnadsstyrelsen angivna området norr om Valhallavägen. Det lär sedermera böra ankomma på Kungl. Maj:t att efter av vederbörande myndigheter företagna ytterligare undersökningar närmare bestämma byggnadens plats inom nämnda område.

Av de för marin- och flygmyndigheternas nybyggnader beräknade kostnadssummorna torde, i enlighet med vad byggnadsstyrelsen föreslagit, för budgetåret 1938/1939 böra anvisas för marinbyggnaden 1,000,000 kronor och för flygmyndigheternas byggnad 500,000 kronor. Dessa belopp torde böra upptagas såsom särskilda reservationsanslag å kapitalbudgeten under Statens allmänna fastighetsfond.

Rörande sättet för avskrivning av de kapitalbelopp, som sålunda föreslås skola upptagas å kapitalbudgeten, läser chefen för finansdepartementet komma att i annat sammanhang framlägga förslag.

Under åberopande av vad sålunda anförts och med framhållande av att proposition i ärendet jämlikt § 54 riksdagsordningen torde kunna avlåtast utan hinder av att den för propositioners avlämnande till riksdagen i allmänhet stadgade tiden gått till ända, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels till nybyggnad för marinens myndigheter i huvudsaklig överensstämmelse med vad ovan angivits å kapitalbudgeten för budgetåret 1938/1939 under Statens allmänna fastighetsfond anvisa ett reservationsanslag av..... kronor 1,000,000;

dels till nybyggnad för flygvapnets myndigheter i huvudsaklig överensstämmelse med vad ovan angivits i enahanda ordning anvisa ett reservationsanslag av..... kronor 500,000;

dels ock till huvudritningar m. m. för en nybyggnad för de militära högskolorna i enahanda ordning anvisa ett reservationsanslag av..... kronor 50,000.

Vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:

Anders Broberg.

Bilaga.

Till Kungl. Byggnadsstyrelsen,
Hantverkargatan 29,
Stockholm.

Angående avloppsledningar i Valhallavägen.

På under hand gjord förfrågan angående möjligheten att bereda avlopp från vissa ifrågasatta byggnader av offentlig karaktär norr om Valhallavägen mellan Banérgatan och Gyllenstiernsgatan till rubricerade ledningar får gatu-kontoret meddela följande:

I Valhallavägen äro belägna två huvudledningar, en på norra och en på södra sidan. Ledningen på södra sidan är av äldre datum och sträcker sig från Sturegatan utmed hela den ordnade delen av Valhallavägen samt vidare ända ned till Värtan vid Frihamnen. Ledningen på norra sidan har tillkommit i samband med den nya bebyggelsen på Gärdet. Till för kort tid sedan var den endast framdragen på sträckan mellan artillerikasernen och Banérgatan. Vid sistnämnda gata var den medelst en tvärledning över Valhallavägen förbunden med den äldre ledningen. Enär denna visat sig otillräcklig vid starkare regnflöden, förlängdes i samband med bebyggelsen av Gustav Adolfsparken den norra ledningen från Banérgatan till Gyllenstiernsgatan. Vid Banérgatan har dock ordnats så, att spillvattnet jämte betydande kvantiteter dagvatten avledes genom tvärledningen till den södra ledningen. Den norra ledningen öster om Banérgatan tjänstgör således endast som bräddavloppsledning. Den är medelst en cirka 50 m lång trätrumma öster om Gyllenstiernsgatan ansluten till ett befintligt, öppet huvuddike, som utmynnar i Djurgårdsbrunnsviken. Denna anordning är av provisorisk karaktär och har ansetts kunna tillåtas, enär utspädningen av det utsläppta bräddavloppsvattnet är mycket stor, för närvarande omkring 25-faldig.

Vid granskning av förslaget till den nya huvudledningen öster om Banérgatan förklarade sig gatukontoret icke hava något att erinra mot den nya betongtrumman »under förutsättning, att, densamma ej framdeles belastas med avloppsvatten från det norr om trumman belägna, ännu ej stadsplane-lagda området, enär den i dylikt fall beräknas bliva otillräcklig». Detta uttalande gällde de framtida förhållandena och avsåg full utbyggnad av ledningarnas avloppsområden enligt gällande stadsplan. Om vissa delar av dessa områden skulle utnyttjas för offentliga byggnader i enlighet med ett av byggnadsrådet Hedqvist under hand överlämnat förslag, kan genom den härigenom åstadkomna, minskade avrinningen i stället en motsvarande belastning av ledningarna tillåtas från den ifrågasatta bebyggelsen norr om Valhallavägen. Någon risk för överbelastning av ledningarna mellan Banérgatan och Gyllenstiernsgatan till följd av denna bebyggelse torde i varje fall icke uppkomma, så länge stora delar av avloppsområdet ännu ej exploaterats.

Emellertid må framhållas, att spillvattnet direkt eller indirekt måste avledas till den södra ledningen, enär den norra som nämnts mynnar i ett öppet dike. Att framdraga de för byggnaderna erforderliga servisledningarna under den norra trumman stöter emellertid på tekniska svårigheter, att föra dem över trumman skulle åter nödvändiggöra ett onödigt högt läge på byggnaderna. Det bästa torde vara att anordna en ny tvärledning i Gyllenstiernsgatan mellan norra och södra ledningen med en bräddavloppskammare i östra änden av den förstnämnda. Kostnaden för dessa anordningar torde kunna hållas under

20,000 kronor. De blivande servisledningarna skulle i så fall i tomtgränsen kunna förläggas med sin vattengång på + 7.20 och + 6.50 över statens nollplan vid respektive Banérgatan och Gyllenstiernsgatan.

Slutligen må framhållas, att genom den ovan föreslagna anordningen med bräddavlopp vid Gyllenstiernsgatan utspädningen vid bräddavloppet kan ökas och således eventuella olägenheter av det öppna diket reduceras, emedan den till Värtan förande ledningen här har större dimension och kan upptaga mer avloppsvatten än den vid Banérgatan. Den föreslagna anordningen skulle således medföra en icke föraktlig förbättring i de rådande avloppsförhållandena.

Stockholm den 29 april 1938.

Stockholms stads gatukontor.

David Anger.

Nils Fröman.